

Nr 217.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkt 339, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Kristillägg och till Provisoriskt lönetillägg beräkna två förslagsanslag på 2 000 000 kronor vardera.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 276, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 21 maj 1948, föreslagit riksdagen

dels besluta

1) att bestämmelserna i 4 § statens löneplansförordning skola träda i kraft den dag, Kungl. Maj:t och riksdagen besluta;

2) att för tiden 1 juli—31 december 1948 höjning av belopp, som angivas i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna, skall ske enligt samma grunder som under budgetåret 1947/48, dock att procenttalet för höjningen skall utgöra 20, därest pristalet uppgår till eller överstiger 124;

3) att för tiden 1 juli—31 december 1948 kristillägg skall utgå enligt samma grunder som under budgetåret 1947/48, dock att tillägget skall beräknas efter 35,6 procent, därest pristalet uppgår till eller överstiger 124; samt

4) att provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1948/49 må, i den mån ej annat föranledes av riksdagens i annat sammanhang meddelade beslut, i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivas i 1947 års statsverksproposition (för flera huvudtitlar gemensamma frågor) utgå enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t;

dels ock att för budgetåret 1948/49 under åttonde huvudtiteln anvisa till Kristillägg ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor och till Provisoriskt lönetillägg ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor.

I sistnämnda proposition har *chefen för finansdepartementet* anfört i huvudsak följande.

»Såsom av det förut anförda framgår ha överläggningar ägt rum med tjänstemännens huvudorganisationer — statstjänarkartellen, statstjänstemännens riksförbund och tjänstemännens centralorganisation — i fråga om

grunderna för de nyreglerade lönernas och pensionernas höjning för tiden efter innevarande budgetårs utgång. Därvid har dryftats frågan, huruvida en övergång till automatisk lönerörlighet enligt bestämmelserna i 4 § statens löneplansförordning borde genomföras eller om särskilda grunder alltjämt borde gälla för löne- och pensionsförmånernas höjning. I samband därmed har även berörts frågan, om vid övergång till en från direkta skatter och socialpolitiska förmåner rensad index beräkningen av levnadskostnaderna i mars 1946 — och därmed pristalets bas — ävensom för tiden därefter intill tidpunkten för livsmedelsrabatternas bortfall borde ske enligt socialstyrelsens index utan direkta skatter eller på grundval av en indexserie rensad även från livsmedelsrabatter. Sedan överläggningarna numera avslutats, torde ifrågavarande spörsmål få anmälas för statsmakternas prövning.

Vid överläggningarna har eftersträvat en lösning som kunde ingå som ett led i en stabiliseringspolitik på det ekonomiska området. I främsta rummet gäller det att söka få till stånd en stabilisering av priserna. Som vid olika tillfällen tidigare framhållits måste emellertid i nuvarande läge varje allmän höjning av den nominella inkomstnivån medföra risker för en prisstegring. En prisstabilisering förutsätter därför återhållsamhet från alla samhällsgruppers sida i kraven på inkomstförbättringar. Vid överläggningarna med tjänstemännens organisationer angående utformningen av det rörliga tillägget för nästa budgetår ha organisationerna också godtagit denna stabiliseringssträvan som utgångspunkt för diskussionerna. Med tillfredsställelse torde få konstateras, att statstjänstemännen visat sig villiga att lämna sitt bidrag för att möjliggöra en stabilisering av pris- och inkomstnivån. Under hänvisning till ovissheten rörande utvecklingen på löneområdet ha organisationerna emellertid icke ansett sig nu kunna förorda en bindning av det rörliga tillägget för hela nästkommande budgetår. Däremot ha de förklarat sig beredda att — under vissa förutsättningar — avstå från krav på en höjning av det nu utgående rörliga tillägget intill 1948 års utgång.

Med utgångspunkt från att nu förutsebara prisstegringar skola bli relativt små — av organisationerna angivna till ett par enheter i 1935 års serie — och att i övrigt prisfördyring för konsumenterna i möjligaste mån elimineras, ha organisationerna ansett godtagbart, att nuvarande procenttal för höjningen, 12 procent, får gälla jämväl under återstående delen av innevarande år, oaktat den höjning av lönerna, som skulle uppkomma i händelse av en anknytning till automatisk lönerörlighet, skulle uppgå till 15 procent. Därest levnadskostnaderna — emot vad som nu synes sannolikt — enligt levnadskostnadsberäkningarna för juni eller september 1948 skulle stiga så att pristalet beräknat enligt socialstyrelsens indexserie utan direkta skatter och sociala förmåner uppnår pristalet 124, har vid överläggningarna förutsatts, att procenttalet för höjning av löner och pensioner ökas till 20. Detta innebär, att i sådant fall utöver tre fjärdedels kompensation för 16 enheters pristalshöjning över basnivån skulle erhållas full kompensation för 8 enheters pristalsstegring.

Vid sitt ståndpunktstagande ha organisationerna förklarat sig förutsätta, att jämväl för de i kommunernas tjänst anställda, som ha lönernas rörlighet reglerad efter samma grunder som de statsanställda, nu utgående tillägg komma att bibehållas under återstoden av innevarande år under samma förutsättningar som för statstjänstemännens vidkommande. Övriga samhällsgruppers — löntagares, jordbrukares och företagares — medverkan borde även söka eftersträvas för en allmän stabilisering av landets ekonomi. Organisationerna ha vidare förutsatt förhandenvaron av en effektiv pris-kontroll.

Resultatet av de förda överläggningarna torde, som jag redan framhållit, få anses tillfredsställande. Jag anser sålunda, att även den särskilda klausul för fall av betydande prisstegring, som innefattas i förslaget, bör kunna godtagas.

Som redan framhållits ha organisationerna vid sitt ståndpunktstagande utgått från att nu förutsebara prisstegringar icke skola behöva föranleda en höjning av indextalet i 1935 års serie med mer än ett par enheter. Detta betyder bl. a. att prisförbättringen på grundval av jordbrukskalkylen i väsentlig utsträckning måste ske genom subventioner finansierade över budgeten. I annat sammanhang denna dag äskas anslag för ifrågavarande ändamål. Till frågan om inverkan på budgetöverskottet m. m. av de nu föreslagna subventionerna torde jag få återkomma i samband med de definitiva beräkningarna rörande statsverkets inkomster och utgifter under nästa budgetår.

I propositionen nr 250 till innevarande års riksdag har jag beträffande pristalsberäkningen framhållit, att vid övergång till en från direkta skatter och socialpolitiska förmåner rensad index närmast två olika beräknings-sätt kunde ifrågakomma beträffande den tid, som förflutit före tidpunkten för livsmedelsrabatternas bortfall. Antingen kunde för denna tid levnads-kostnaderna beräknas enligt socialstyrelsens från direkta skatter — och vissa socialpolitiska förmåner, dock ej livsmedelsrabatterna — rensade index, eller ock kunde beräkningen ske enligt en jämväl från livsmedelsrabatterna rensad index. I denna fråga, som bleve av betydelse för bedömande av pristalets bas och därmed för de framtida levnadskostnaderna jämförda med motsvarande kostnader vid basen, uttalade jag, att starka skäl syntes mig tala för att en beräkning enligt det senare alternativet tillämpades men att jag hade för avsikt att återkomma till denna fråga sedan förhandlingarna med tjänstemännens huvudorganisationer slutförts. Vid de förda förhandlingarna har visat sig, att organisationerna fästa stort avseende vid att beräkningen däremot sker enligt det förra alternativet. I betraktande av frågans samband med det uppnådda förhandlingsresultatet anser jag mig kunna tillstyrka, att pristalets bas bestämmas på grundval av socialstyrelsens hittillsvarande beräkning; pristalet 100 kommer därvid att motsvaras av index 136,³⁴ i 1935 års indexserie.

För genomförande av vad sålunda förordats i fråga om lönernas och pensionernas höjning för tiden 1 juli—31 december innevarande år erfordras

ej ändring i statens löneplansförordning eller i gällande pensionsbestämmelser. Erinras må, att enligt övergångsbestämmelse till löneplansförordningen bestämmelserna i 4 § förordningen träda i kraft den 1 juli 1948, såvida ej Kungl. Maj:t och riksdagen annorlunda särskilt besluta. Det lämpligaste synes mig vara, att särskilt beslut nu meddelas om att nämnda bestämmelser skola träda i kraft den dag, Kungl. Maj:t och riksdagen besluta. För den händelse beslut om lönerna och pensionernas rörlighet för tiden från och med den 1 januari 1949 icke hinner meddelas före nämnda dag, torde, därest riksdagen icke har något att erinra däremot, samma grunder som närmast dessförinnan varit gällande få provisoriskt tillämpas; i sådant fall förutsätter jag emellertid, att de grunder som sedermera beslutas, skola givas tillämpning räknat från och med den 1 januari 1949.

I detta sammanhang må erinras om att vid 1947 års löne reglering det rörliga tillägget utmönstrades såsom en särskild löneförmån och att i stället anlätades konstruktionen med förhöjning av lön (och tjänstledighetsavdrag) respektive vikariatsersättning och övertidsersättning; för att förenkla avlöningsuträkningen sammanarbetades i tabeller förhöjningen med grundbeloppen. Beträffande avlöningsbokföringen genomfördes i enlighet med beslut av 1947 års riksdag (prop. 281; r. skr. 442) den anordningen, att kostnaderna för lön, vikariatsersättning och övertidsersättning fördelas mellan posterna till rörligt tillägg och övriga anslagsposter i en proportion som bestämmes av procenttalet för förhöjningen, med bortseende härvid från maximeringen av de lönebelopp, varå förhöjning beräknades; $\frac{12}{112}$ av lönesummorna redovisas således på posterna för rörligt tillägg. För den händelse förhöjning av de nyreglerade lönerna skulle komma att ske med 20 procent, böra på motsvarande sätt posterna till rörligt tillägg belastas med $\frac{20}{120}$ av lönesummorna; särskilt beslut av riksdagen påkallas icke för detta ändamål.

Vad angår grunderna för kristilläggen torde dessa tillägg jämväl under senare halvåret 1948 böra regleras i anslutning till den procentuella förhöjningen av de nyreglerade lönerna. Vid tillämpning av 12 procents förhöjning av sistnämnda löner bör kristilläggsprocenten liksom för närvarande utgöra 24,4. För den händelse åter höjningen av de nyreglerade lönerna skulle uppgå till 20 procent, synes en motsvarande höjning jämväl böra ske av kristilläggsprocenten; med utgångspunkt från de vid 1947 års riksdag beslutade kristilläggsgrunderna bör för nämnda fall kristilläggsprocenten höjas med $(\frac{8}{3} \times 4,2 =)$ 11,2 enheter och hela kristilläggsprocenten således utgöra $(24,4 + 11,2 =)$ 35,6. Någon ändring i fråga om bestämmelserna i övrigt angående kristilläggens beräkning bör icke ifrågasättas. Vid angivna ställningstagande torde förslagsanslaget till kristillägg under åttonde huvudtiteln böra för nästa budgetår upptagas med det belopp, var till anslaget i statsverkspropositionen preliminärt beräknades, eller med 2 miljoner kronor.

För nästa budgetår torde provisoriskt lönetillägg böra, i den mån ej annat föranledes av riksdagens i annat sammanhang meddelade beslut, utgå

enligt i huvudsak samma grunder som för innevarande budgetår. Sådant tillägg bör således i huvudsaklig överensstämmelse med i 1947 års statsverksproposition angivna grunder utgå enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t. Förslagsanslaget under åttonde huvudtiteln till provisoriskt lönetillägg torde för nästa budgetår böra upptagas med det i innevarande års statsverksproposition preliminärt beräknade beloppet, 2 miljoner kronor.»

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av herrar *Kenpe* och *Senander* väckt motion (II: 546), vari hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 225 måtte besluta att de av 1946 års riksdag antagna reglerna om rörligt tillägg å statstjänarnas löner tillfogas nu föreliggande förslag till nya avlöningsreglementen för statstjänarna, dock med den ändringen att tre fjärdedelsregeln beträffande kompensation för levnadskostnadsstegringen ersättes med föreskrifter om full sådan kompensation;

dels ock en inom samma kammare av herr *Senander m. fl.* väckt motion (II: 584), vari hemställts,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 276, i vad den rör fastlåsandet av det rörliga tillägget på statstjänstemännens löner, och i stället uttala, att den i löneplansförordningen intagna regeln om rörligt tillägg måtte vinna tillämpning.

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina förslag, får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet får erinra, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag i det väsentliga är ett resultat av förhandlingar med tjänstemännens huvudorganisationer. Departementschefen har framhållit, att vid överläggningarna eftersträvats en lösning som kunde ingå som ett led i en stabiliseringspolitik på längre sikt. Organisationerna ha ansett godtagbart att nuvarande procenttal för lönehöjningen enligt statens löneplansförordning, 12 procent, får gälla under återstående delen av innevarande år, oaktat den höjning av lönerna, som skulle uppkomma i händelse av en anknytning till automatisk lönerörlighet, skulle uppgå till 15 procent. Därest levnadskostnaderna efter rensad index dock skulle uppnå pristalet 124, har förutsatts, att procenttalet för höjning av lönerna skall ökas till 20. Vid sitt ställningstagande ha organisationerna förutsatt, bland annat, att övriga samhällsgruppers — löntagares, jordbrukares och företagares — medverkan även skulle eftersträvas för en allmän stabilisering av landets ekonomi.

Organisationerna ha även utgått från att nu förutsebara prisstegringar icke skola behöva föranleda en höjning av indextalet i 1935 års serie med mer än ett par enheter. Departementschefen har betonat att detta bland annat betyder att prisförbättringen på grundval av jordbrukskalkylen i väsentlig utsträckning måste ske genom subventioner finansierade över budgeten och att i särskild proposition äskats anslag för detta ändamål.

I sistnämnda hänseende får utskottet hänvisa till att jordbruksutskottet i dess utlåtande nr 60 tillstyrkt anslag för ändamålet.

Utskottet har med det anförda velat framhålla vissa enligt utskottets mening väsentliga drag i det föreliggande förslaget. Utskottet anser sig kunna godkänna förutsättningarna för den med organisationerna träffade överenskommelsen och har ej funnit skäl att framställa förslag om jämkningar i dess innehåll. Motionärernas yrkande om återgång till automatisk rörlighet av lönerna kan utskottet alltså icke biträda.

Det i motionen II: 546 väckta förslaget, att tjänstemännen skola erhålla full kompensation för levnadskostnadsstegringen, avstyrker utskottet.

Under återopande av det anförda och med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag jämväl i övrigt får utskottet hemställa,

att riksdagen må

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 546 och 584, i vad de avse återgång till automatisk lönerörlighet, besluta

1) att bestämmelserna i 4 § statens löneplansförordning skola träda i kraft den dag, Kungl. Maj:t och riksdagen besluta;

2) att för tiden 1 juli—31 december 1948 höjning av belopp, som angivas i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönstabellerna, skall ske enligt samma grunder som under budgetåret 1947/48, dock att procenttalet för höjningen skall utgöra 20, därest pristalet uppgår till eller överstiger 124;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta,

1) att för tiden 1 juli—31 december 1948 kristillägg skall utgå enligt samma grunder som under budgetåret 1947/48, dock att tillägget skall beräknas efter 35,6 procent, därest pristalet uppgår till eller överstiger 124; samt

2) att provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1948/49 må, i den mån ej annat föranledes av riksdagens i annat sammanhang meddelade beslut, i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivas i 1947 års statsverksproposition (för flera huvudtitlar gemensamma frågor), utgå enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t;

C. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 under åttonde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

1) till *Kristillägg* 2 000 000 kronor;

2) till *Provisoriskt lönetillägg* 2 000 000 kronor;

D. avslå motionen II: 546 i vad densamma ej behandlats under A.

Stockholm den 22 juni 1948.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 216.

Reservation

av herr *Rubbestad*, vilken ansett, att utskottet ej bort biträda den med tjänstemännens organisationer träffade uppgörelsen och att därför *dels* utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Utskottet har i utlåtande denna dag, nr 216, anmält, att utskottet ej funnit anledning till erinran mot de synpunkter angående grunderna för beräkning av levnadskostnadsindex, som framlagts i propositionen nr 250, vilket innebär, att utskottet tillstyrkt övergången till en från skatter och socialpolitiska förmåner rensad index. Procenttalet för den lönehöjning, som statstjänstemännen efter sådan ändrad indexberäkning för närvarande skulle åtnjuta, därest automatisk lönerörlighet återinfördes, överstiger icke tolv procent. De kunna därför icke anses ha genom överenskommelsen avstått från någon förmån, som de efter den 1 juli skulle ha varit berättigade till, därest överenskommelse ej träffats. Däremot ha de tillförsäkrats förmånen, att procenttalet skall ökas till 20 därest pristalet skulle uppnå 124. Vid detta pristal skulle de, om överenskommelse ej träffats, enligt statens löneplansförordning åtnjuta en lönehöjning av endast 18 procent.

Utskottet finner alltså, att överenskommelsen med tjänstemännens organisationer till övervägande del innebär en förmån för dem, som de eljest icke skulle enligt tidigare träffade överenskommelser på löneområdet ha kommit i åtnjutande av.

Organisationerna ha utgått från att nu förutsebara prisstegringar icke skola behöva föranleda en höjning av indextalet i 1935 års serie med mer än ett par enheter. Departementschefen har betonat, att detta bland annat betyder, att prisförbättringen på grundval av jordbrukskalkylen i väsentlig ut-

sträckning måste ske genom subventioner finansierade över budgeten. Utskottet kan icke finna detta vara en i längden framkomlig väg för stabilisering av samhällets ekonomi. Den erforderliga prisförbättringen bör enligt utskottets mening icke finansieras skattevägen, utan bör tillåtas komma till uttryck i marknadspriserna, vilket eventuellt kan föranleda en större stegring i levnadskostnaderna än vad som förutsatts vid den nu ifrågavarande överenskommelsen.

På grund av det nu anförda tillstyrker utskottet i likhet med motionärerna, ehuru på helt andra skäl än de, återgång till automatiskt rörliga löner.

Kristillägg och provisoriskt lönetillägg synas böra beräknas efter de grunder, som angivits i Kungl. Maj:ts förslag, men med de jämkningar, som må föranledas av förändringar i de procenttal, efter vilka lönerna enligt löneplansförordningen skola beräknas under budgetåret. Kungl. Maj:t torde böra bemyndigas att utfärda erforderliga föreskrifter i dessa ämnen.

Vidkommande anslagsberäkningen godtager utskottet Kungl. Maj:ts förslag.

Det i motionen II: 546 väckta förslaget, att tjänstemännen skola erhålla full kompensation för levnadskostnadsstegringen, avstyrker utskottet.»;

dels ock nedannämnda moment av utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»A. med bifall till motionerna II: 546 och 584, i vad de avse återgång till automatisk lönerörlighet, avslå Kungl. Maj:ts förslag om dels uppskov med ikraftträdandet av bestämmelserna i 4 § statens löneplansförordning dels ock höjning av belopp, som angivas i de i 3 § löneplansförordningen intagna tabellerna;

B. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1948/49 utfärda bestämmelser om kristillägg och provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst i överensstämmelse med vad utskottet förordat.»
